

Մրբոց Վարդանանց

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սուրբ Յակոբ Կիրակնօրեայ Դպրոց

24 Փետրուար 2022

.....
Հաւատք

| Կրօն

| Եկեղեցի

Կեզու

Միջակոյթ
.....

www.sourphagop.org

director@sourphagop.org

Վարդանանց պատերազմ, 450-451 թուականներուն Մարզպանական Հայաստանի տարածքին տեղի ունեցած ապստամբութիւն: Ուղղուած էր Սասանեան արքունիքի դէմ, որուն նպատակն էր քրիստոնէադաւան հայերու շրջանին տարածել զրադաշտականութիւնը, կտրել հայերուն Բիզանդիոնէն եւ աստիճանաբար ձուլել պարսիկներուն:

Համահայկական պայքարը կը գլխաւորեն ժամանակի հայկական նախարարական տուները՝ Մամիկոնեաններու, Սիւնիներու, Արծրունիներու եւ այլ նախարարներու գլխաւորութեամբ: Անոնց կողքին է կը կանգնի Հայ Առաքելական եկեղեցին: Ապստամբելու որոշումը կ'ընդունուի 449 թուականին՝ Արտաշատի ժողովին: Գլխաւոր ելակետային ճակատամարտը տեղի կ'ունենայ 26 մայիս 451 թուականին Աւարայրի դաշտին մէջ:

Մարզպանական Հայաստան

Սասանեան Պարսկաստանի հպատակ պետութիւններու շարքին Մարզպանական Հայաստանը արտոնեալ կարգավիճակով ինքնավար երկիր էր: Հայ նախարարներու եւ բարձրադաս հոգեւորականներու աւանդական իրաւունքներն ու արտոնութիւնները, պաշտօնակալութիւնները եւ հայկական զօրաբանակը ոչ միայն կը պահպանուէին, այլեւ պատշաճ մակարդակի վրայ էին: Սասանեաններուն կը տրուէր հարկ, որքան կը գանձուէր ի շահ վերջին Արշակունիներու:

Հայ նախարարներու քաղաքական միասնութիւնը կ'արտայայտուէր ընդհանուր զօրաբանակով, որուն կը գլխաւորէր սպարապետը, կառավարման միասնական համակարգով, կաթողիկոսի նախադահութեամբ ըստ անհրաժեշտութեան գումարուող համազգային ժողովով: Պարսիկներուն թագաւոր Հակերտ Բ-ը 443 թուականին Հայոց մարզպան նշանակեց հայ ազդեցիկ իշխան Վասակ Սիւնիին (443-451):

440-ական թուականներուն պարսից արքունիքը որդեգրեց այս ինքնավարութիւնը վերացնելու եւ զայն պարսկական սովորական նահանգի վերածելու քաղաքականութիւն: 442 թուականին հայկական զօրաբանակը սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանի գլխաւորութեամբ ուղարկուեցաւ Միջին Ասիա քուշաններու դէմ պատերազմելու ժամանակ: 447 թուականին «աշխարհագիր» (մարդահամար եւ եկամուտներու հաշուին մէջ) կատարելու պատրուակով պարսիկ պաշտօնեայ Դենշապուհը աւելացուց Հայաստանէն գանձուող հարկերու չափերը, սահմանափակեց հոգեւորականներու իրաւունքները, պառակտեց հայ նախարարներու միասնութիւնը, հայրենասէր նախարարներուն զրկեց իրենց ժառանգական պաշտօններէն եւ արտոնութիւններէն գանձուող հանձնելով հայրենադաւաններու կամ պարսիկներու:

Հակերտ Բ-ը 449 թուականին յատուկ հրովարտակով պահանջեց ուրանալ քրիստոնէութիւնը եւ ընդունիլ զրադաշտականութիւն, որուն հետեւանքով հայերը կը գատուէին դաշնակից բիզանդացիներէն եւ աստիճանաբար կը ձուլուէին պարսիկներուն հետ: Նոյն թուականին Արտաշատի ժողովին ընթացքին հայ մեծամեծ նախարարներն ու հոգեւորականները միահամուռ մերժեցին Պարսից արքունիքի պահանջները:

Արտաշատի ժողովը

Պարսիկները վստահ էին, որ երբ հայերը զրադաշտական դառնան անոնց կը հետեւին նաեւ վրացիներն ու աղուանները: Հայ աւագանին պարտաւոր էր կամ շուտով պատասխանել եւ կամ ալ ներկայանալ Տիգրան ու բացատրութիւն տալ արքունի ատենանին: Հայերը լաւ կը հասկնային, որ կրօնափոխութեան առաջարկը հեռու գացող նպատակներ կը հետապնդէր: Պարսկաստանը անոր հետ հայերուն կը փորձէր զրկել հոգեւոր-մշակութային ինքնատիպութենէն, դիւրացնել անոնց ձուլումը պարսիկներու հետ:

Հայոց մարգպանը, հայ հոգեւոր առաջնորդները եւ նախարարները, որոնցմէ են նաեւ կաթողիկոսի տեղապահ Յովսէփ Վայոցձորեցի Արտաշատի մէջ հրաւիրեցին յատուկ ժողով: Մասնակիցներէն էին նաեւ Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Մահակ Պարթեւի աշակերտները, որոնք քաջատեղեակ էին ժամանակի աստուածաբանական ու փիլիսոփայական գրականութեան: Պարսից արքունիքին ուղղուած պատասխան նամակին մէջ անոնք հիմնաւորապէս կը պաշտպանէին քրիստոնէական հաւատքի ճշմարտացիութիւնը:

Յովսէփ Ա Վայոցձորցիի արձանը Գիւմրիի մէջ

«Այս հաւատից մեզ ոչ ոք չի կարող խախտել, ո՛չ հրեշտակները եւ ո՛չ մարդիկ, ո՛չ սուրը եւ ո՛չ հուրը, ո՛չ ջուրը եւ ո՛չ էլ որեւէ այլ դառն հարուած» կը գրէին անոնք:

Զայրացած Հազկերտը Տիգրան կանչեց հայ, վրացի եւ աղուան անուանի նախարարներուն: Այստեղ անոնցմէ պահանջեցին հաւատափոխ ըլլալ եւ ընդունիլ զրադաշտականութիւնը: Հակառակ դէպքին Հազկերտը կը սպառնար մահապատժի ենթարկել նախարարներուն, աւերել անոնց տիրոջները եւ արքայը հարազատներուն: Հայոց մեծամեծերը ստիպուած եղան առերես ընդունիլ կրակապաշտութիւնը՝ ոչ միայն մահապատժէ փրկուելու, այլեւ ժողովրդին ղեկավարել կարողանալու նպատակով: Ուրախացած Հազկերտը անոնց յատուկ զօրագունդի ու մոզերու ուղեկցութեամբ, շոյալ պարգեւներով ուղարկեց Հայաստան: Հայ նախարարներուն հանձնարարուած էր շուրջ մէկ տարուայ ընթացքին վերացնել քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ եւ կրօնափոխել բնակչութեանը: Պարսիկ մոզերը պետք է եկեղեցիները վերածէին կրակատներու (ատրուշաններու), ուր մշտապէս պետք է վառուէր պարսիկներու համար սրբազան համարուող կրակը: Չվստահելով նախարարներուն՝ զգուշաւոր Հազկերտը պատանդ պահեց Գուգարաց բղէշի Աշուշային եւ Վասակ Սիւնիի երկու որդիներուն:

Անգղի եւ Զարեհավանի ելոյթներ

Հայ նախարարներու հավատուրացութեան լուրը բացասաբար ընդունուեցաւ Հայաստանի մէջ: Ժողովրդական բուռն ելոյթ տեղի ունեցաւ Բագրեւանդ գաւառի Անգղ գիւղաքաղաքին մէջ: Մոզերը այստեղ փորձեցին կրակատան վերածել տեղի եկեղեցին, բայց արժանի հակահարուած ստացան: Ռամիկները Ղեւոնդ Երեցի գլխաւորութեամբ դագանակներով զինուած հալածեցին մոզերուն, իսկ Զարեհավան գիւղաքաղաքին մէջ կործանեցին նորակառոյց ատրուշանը եւ սպանեցին մոզերուն: Ապստամբած ժողովուրդը ամենուրեք կը կոտորէր կամ երկրէն դուրս կը քշէր մոզերուն ու պարսիկ պաշտոնեաներուն: Հայրենիք վերադարձած նախարարները ժողովուրդին տեղեակ պահեցին իրենց կեղծուրացութեան մասին եւ անցան ժողովրդական շարժման գլուխ: Համաժողովրդական շարժումը թեւակոխուեցաւ նոր փուլ՝ վերածուելով կազմակերպուած ապստամբութեան:

Սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը, ընդառաջելով նախարարներու ու ժողովուրդի ցանկութեան, կ'անցնի երկրի զինուած ուժերու գլուխ: Շարժման այս փուլին մէջ Վասակ Սիւնին ապստամբութեան գլխաւոր ղեկավարներէն էր: Երկիրը պարսկական ատերումէն փրկելու նպատակով ան կը փորձէր հանգստացնել պարսիկ մոզպետին, որպէսզի ան հայերու դէմ չգրգռէ պարսից արքունիքը, միաժամանակ ապստամբութեան կը մասնակցէր նախապատրաստութեան: Ան բոլորին հետ մէկտեղ «անսուտ երդում տուաւ սուրբ Աւետարանի վրայ»:

Ապստամբութեան ոգին համակած էր բոլորին: Ժողովուրդի տարբեր խաւերուն միաւորած էր պարսկական իշխանութիւններու դէմ համընդհանուր ատելութիւնը: Ապստամբները ուխտեցին չդաւաճանել ընդհանուր գործին եւ համատեղ պայքարիլ թշնամիի դէմ: Ապստամբները հարձակեցան այն բերդերու, ամաններու եւ քաղաքներու վրայ, ուր պարսից կայազօրներ հաստատուած էին: Շուտով անոնց ձեռքը անցան երկրի հինաւորց մայրաքաղաք Արտաշատը, Վանը, անառիկ ամրոցներէն Գառնին, Անին, Արտազերսը եւ այլն: Ժողովուրդը ամենուրեք կը զինուէր եւ կը պատրաստուէր կեանքի գնով պաշտպանելու հայրենիքը:

Ապստամբութեան ծաւալումը

Հազարապետի, մաղխագի եւ մեծ դատավարութեան գործակալութիւնները վերստին գլխաւորեցան Վահան Ամատունին, Խորէն Խորխոռունին եւ Յովսէփ Վայոցձորեցին: Հայ նախարարները կը պատրաստուէին վերականգնել հայոց անկախ թագաւորութիւնը: Այդ նպատակով նախարարական տարբեր խմբաւորումներ առաջ կը քաշեն իրենց թեկնածուներուն: Հայոց զահր գրաւելու հաւակնութիւններ ունէին առաջին հերթին ապստամբութեան հիմնական ղեկավարները՝ Վարդան Մամիկոնեանը եւ Վասակ Սիւնին: Այդ մեծ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ էր պարսիկներու դէմ պայքարի ընթացքին դաշնակիցներ ձեռք բերել, շարժման մէջ ներգրաւել հարեւան բախտակից ժողովուրդներուն: Դաշինք կնքելու եւ օգնութիւն ստանալու նպատակով հայերը դիմեցին Բիւզանդիոնի: Մակայն կայսրը ոչ միայն մերժեց հայերուն, այլեւ վերստին հաստատեց պարսիկներու հետ հին դաշինքը եւ անոնց խոստացաւ չօգնել հայերուն: Բիւզանդիոնը պարսից արքունիքին նաեւ տեղեակ պահեց հայերու ապստամբական ծրագրերուն: Միաժամանակ Հայաստանի բիւզանդական մասի հայ իշխաններուն արգիլուեցաւ օժանդակել իրենց պարսկահպատակ ազգակիցներուն:

Վարդան Մամիկոնեանը որդիի հետ աղօթելու ժամանակ Աւարայրի ճակատամարտէն առաջ. Յովհաննէս Այվազովսկի

Պարսկական հալածանքները ապստամբութիւն առաջ բերին նաեւ հարեւան Ադուանքի մէջ, որ կը գտնուէր Կուր գետի, Կովկասեան լեռնաշղթայի եւ Կասպից ծովու միջեւ: 4-րդ դարու 30-ական թուականներէն Ադուանքը քրիստոնէութիւն ընդունած էր, իսկ դարավերջին ինկած էր պարսկաստանի տիրապետութեան տակ: Պարսիկներու դէմ պայքարի յայտնուելով ծանր կացոցթեան մէջ՝ ադուանները օգնութեան խնդրանքով դիմեցին հայերուն: Հայաստան եկած ադուաններէն եպիսկոպոսն ու հազարապետը հաղորդեցին, որ պարսկական բանակն ու մոզերը ներխուժած են Ադուանք եւ բռնութեամբ կրակապաշտութիւն կը տարածեն: Հայերը որոշեցին օգնութեան ձեռք մեկնել հարեւան ժողովուրդին:

Հայկական զօրքը բաժանուեցաւ երեք մասի: Առաջինի հրամանատար կարգեցին

Ներշապուհ Արծրունի իշխանին եւ ուղարկեցին հերոս զարեւանդ գաւառներ՝ Ատրպատականի կողմէն պաշտպանելու երկրի սահմանները: Երկրորդ զօրաբանակը Վարդան Մամիկոնեանի զլխաւորութեամբ օգնութեան շտապեց աղուաններուն: Երրորդ զօրաբանակը Վասակ Միւնիի ղեկավարութեամբ Թագ երկրին մէջ: Մարզպանի խնդիրն էր երբ անհրաժեշտ ըլլար օգնութիւն ցոյց տալ միւս զօրաբանակներուն եւ պահպանել կարգն ու կանոնը երկրին մէջ:

Վարդան Մամիկոնեանը զօրքով թշնամիին հանդիպեցաւ Խաղիսաղ քաղաքի մօտ (ներկայիս դազախ քաղաքի մերձակայքին): Հայկական փոքրաթիւ զօրաբանակը որոշեց ճակատամարտ տալ եւ կանխել պարսիկներու հնարաւոր յարձակումը Աղուանքէն: Խաղիսաղի ճակատամարտին հակառակորդին ջախջախելէ եւ փախուստի մատնելէ ետք հայոց բանակը անցաւ Կուրը եւ աղուանէն զօրքերու հետ Աղուանքը մաքրեց պարսկական զօրամասերէ: Վարդան Մամիկոնեանը շարունակեց առաջխաղացումը մինչեւ ճորայ (Հոնաց) պահակի ամրութիւնները եւ դաշինք կնքեց հոների հետ: Համաձայն Հայ-յոնական դաշինքի՝ հոները համաձայնեցան օգնել հայերուն պարսիկներու դէմ պայքարին:

Մինչ սպարապետն Աղուանքի մէջ էր, Վասակ Միւնին իր կողմը գրաւեց խումբ մը հայ նախարարներու եւ պարսկական աւերիչ արշաւանքէն երկիրը գերծ պահելու նպատակով որոշեց լեզու գտնել պարսից արքունիքի հետ: Ան կը ձգտէր կանխել հայերու ռազմական բախումը պարսկական գերակշիռ ուժերու հետ: Ստանալով պարսից արքունիքի համաձայնութիւնը՝ Վասակը յայտարարեց, որ Հազկերտը հրաժարուած է կրօնափոխութեան ծրագիրէն եւ պատրաստ է ներել ապստամբներուն: Թերեւս անոր այդ քայլին մղեց նաեւ իր որդիներու Տիգրան պատանդ ըլլալու հանգամանքը, քանի որ անոնք կարող էին մահապատժի ենթարկուիլ: Բացի այդ, ան սկսած էր երկիրդել, որ օգնութեան բացակայութեան դէպքին ապստամբութիւնը կը պարտուի, եւ ան կը կորսնցնէ ոչ միայն մարզպանի պաշտօնը, այլեւ Միւնեաց նահապետի ժառանգական իրաւունքը: Այս ամէնի հետեւանքով Վասակը փաստօրէն դրժեց համատեղ պայքարելու իր երդումը եւ հեռացաւ ապստամբութենէն:

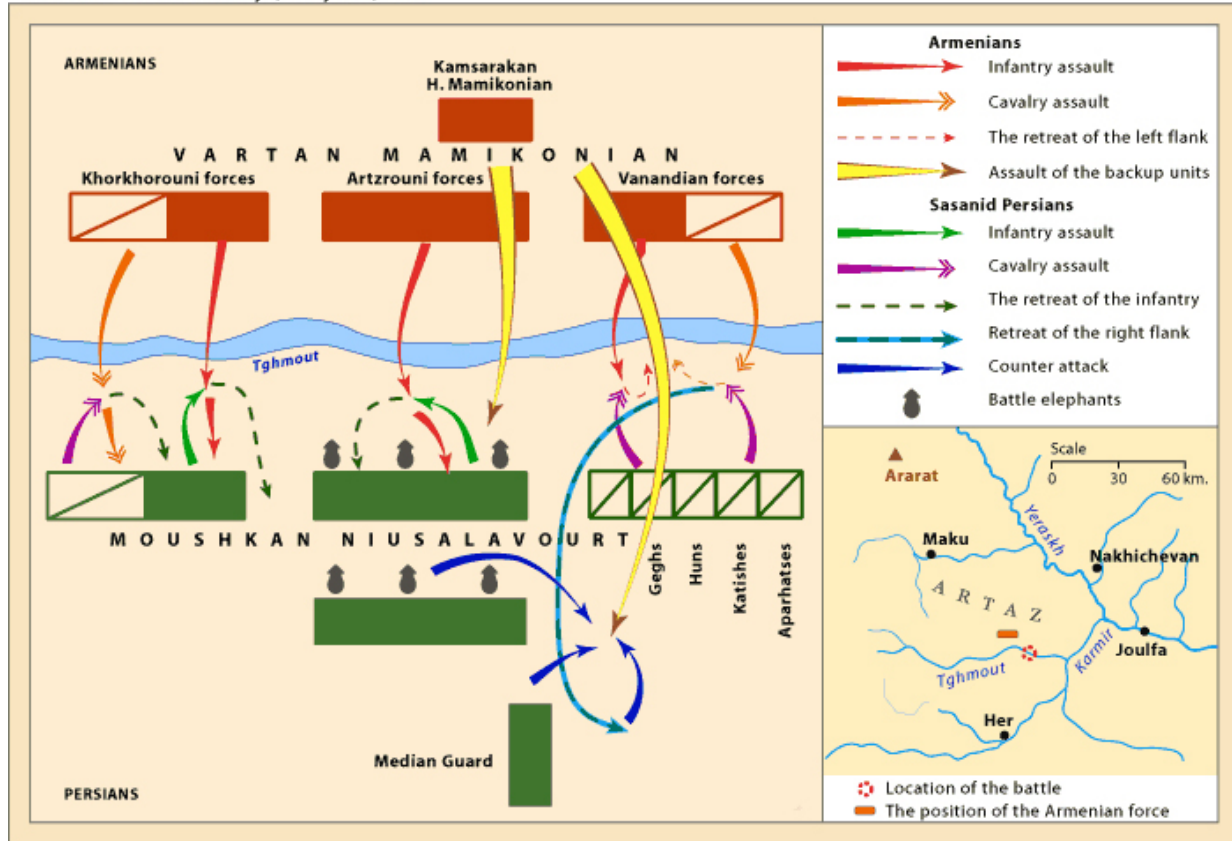
Ստանալով այս անհանգստացնող լուրերը՝ Վարդան Մամիկոնեանը հապճեպ վերադարձաւ Հայաստան, իսկ Վասակ Միւնին ապստամբներու ճնշման ներքեւ քաշուեցաւ Միւնիք: 450-451 թուականներու ձմեռն էր, սպառած էին պարենի պաշարները: Ուստի սպարապետը արձակեց իր զօրաբանակը՝ գարնան վերջին հաւաքելու ծրագրով:

Աւարայրի ճակատամարտ

Պարսկական բանակը դէպի Հայաստան շարժեցաւ 451 թուականի գարնանը: Վարդան Մամիկոնեանի հրամանով հայոց զօրքը հաւաքուեցաւ Այրարատի դաշը եւ արագօրէն շարժեցաւ թշնամիին ընդառաջ: Սպարապետը կը ցանկար ճակատամարտ տալ հայ-պարսկական սահմանին եւ կանխել երկրի աւերումը: Սակայն Մուշկան Նիւսալաւորտի հրամանատարութեամբ պարսկական զօրքը արդէն անցած էր հերոս զարեւանդ գաւառները եւ կը շարժէր դէպի երկրի խորքը: Պարսիկներու հսկայական բանակը ուժեղացուած էր ընտիր հեծելազօրով՝ «մատեան գնդով», ու մարտական փիղերով: Պարսիկները շուտով մտան Վասպուրականի արտագ գաւառ եւ բանակ դրին տղմուտ գետի աջ ափին՝ Աւարայրի դաշտ: Շատ չանցած այստեղ հասաւ նաեւ հայոց բանակը եւ դիրքեր գրաւեց գետի ձախ ափին:

The Battle of Avarayr, May 26, 451

Ճակատամարտի նախօրէին սպարապետը իր 66 հազարանոց բանակը բաժանեց երեք մասի եւ անոնց հրամանատարներ նշանակեց փորձուած զորավարներ Ներշապուհ Արծրունիին, Խօրէն Խորխորունիին ու Թաթուլ Վանանդեցիին: Սպարապետը առանձնացուց նաեւ պահեստագոր եւ իր եղբայր Համազասպ Մամիկոնեանի հետ միասին ստանձնեց անոր հրամանատարութիւնը: Թուապէս հայերուն եռապատիկ գերազանցող թշնամին իր գլխաւոր ուժերը կենտրոնացուցած էր աջ թեւին, իսկ պահեստագորին մէջ կանգնած էր Մատեան գունդը: Վարդան Մամիկոնեանը, Յովսէփ Վայոցձորեցին եւ Ղեւոնդ Երեցը քաջալերեցին հայոց զօրքին՝ արիաբար մարտնչելու թշնամիին դէմ:

«Չերկնչենք եւ չվախնանք հեթանոսներու բազմութենէն, իսկ եթէ հասած է ժամանակը՝ մեր կեանքը սուրբ մահով աւարտելու այս պատերազմին, մահը ընդունինք ուրախ սրտով, միայն թէ արիւթեան ու քաջութեան մէջ վախկոտութիւն չխառնենք:»- Վարդան Մամիկոնեան

26 Մայիս 451 թուականին վաղ առաւօտեան սկսաւ Աւարայրի ճակատամարտը: Հայոց այրուծին անցաւ Տղմուտը եւ մխրճուեցաւ թշնամիի մարտական շարքերուն մէջ: Պարսից բանակի որոշ զօրամասերը չդիմացան հայերու ճնշմանը եւ նահանջեցին: Վարդան Մամիկոնեանը շրջանցեց հակառակորդին եւ հարուածեց պարսից բանակի պահեստագորին: Պարսիկներու շարքին մէջ խուճապ սկսաւ, եւ կը թուէր, թէ հայերը կը յաղթէին: Բայց այդ ճակատագրական պահուն զգացուեցաւ պարսկական զօրքերու թուական գերազանցութիւնը: Մուշկան Նիւսաւաւորտի հրամանով պարսիկները վերադասաւորեցին ուժերը, օգնութեան եկաւ Մատեան գունդը: Անոնք շրջապատեցին սպարապետի փոքրաթիւ զօրագունդը եւ սկսեցին աստիճանաբար սեղմել օղակը: Կատաղի

ու օրհասական մարտ ծաւալուեցաւ: Հայ նախարարները եւ զինուորները կը կռուէին եւ կը զոհուէին՝ ծանր կորուստներ պատճառելով հակառակորդին: «չգիտակցուած մահը մահ է, գիտակցուած մահը՝ անմահութիւն», - այս էր անոնց նշանաբանը: Անհաւասար կռիւի ընթացքին հերոսաբար ինկան Վարդան Մամիկոնեանը, բազմաթիւ նշանաւոր նախարարներ:

Երեկոյեան մարտը դադարեցաւ, եւ հայոց բանակը վերադարձաւ իր դիրքերը: Չոհուած էր սպարապետը, հայերը զգալի կորուստներ տուած էին: Հայերու զոհերու թիւը կը հասներ 1036 հոգիի, մարտի դաշտին վրայ ինկած էին ինը նախարարներ: Շատ աւելի ծանր կորուստներ կրեցին պարսիկները՝ 3544 մարդ: Բացի այդ՝ թշնամին չէր հասած իր գլխաւոր նպատակին: Հայերը չէին ջախջախուած, պահպանած էին մարտական ոգին եւ լի էին պայքարը շարունակելու վճռականութեամբ:

Աւարայրի ճակատամարտէն ետք ապստամբական շարժումը չմարեցաւ: Հայերը ամրացան անառիկ վայրերուն մէջ եւ սկսան յարձակումներով արիւնաքամ ընել թշնամին: Պարտիզանական կռիւներ ծաւալուեցան արցախի մէջ, Տայքի մէջ եւ Տնորիքի մէջ: Այդ կռիւներուն սկսան մասնակցիլ նաեւ այն գաւառներու բնակիչները, որոնք մինչ այդ չէին մասնակցած ապստամբութեան: Պարսիկներուն ծանր հարուած հասցուցին նաեւ հոները:

Ի վերջոյ, ծանր կացութեան մէջ յայտնուած պարսից արքունիքն ստիպուած եղաւ թեթեւացնել հարկերը, հաշտուիլ Հայաստանի լայն ինքնավարութեան հետ, հրաժարիլ բռնի կրօնափոխութեան ծրագրէն: Սակայն գերուած հոգեւոր առաջնորդները եւ նախարարները Տիգրանի մէջ դատուեցան: Առաջինները մահապատժի ենթարկուեցան, իսկ երկրորդները ուղարկուեցան Միջին Ասիոյ կողմերը: Աւելի ուշ անոնց թոյլ տրուեցաւ վերադառնալ հայրենիք եւ տիրել իրենց կալուածքներուն: Որպէս ապստամբութեան առաջնորդներէն մէկը՝ պարսից արքունիքը բանտ նետեց Վասակ Սիւնին, որ մահացաւ ծանր հալածանքներէն: Հայրենիք վերադարձաւ նաեւ հայոց այրուծին: Պարսից արքունիքը որոշ ժամանակ կը վարէր հայերուն սիրաշահելու քաղաքականութիւն:

Վարդանանց պատերազմը հայոց պատմութեան հերոսական էջերէն է: հայոց եկեղեցին սրբացուցած է Աւարայրի ճակատամարտին զոհուած մարտիկներուն եւ անոնց դասած «հայրենիքի նահատակներու» շարքը: Մինչեւ օրս ալ «վարդանանց տօնը» հանդիսաւորապէս կը նշուի համայն հայութեան կողմէ:

Գրականութեան եւ արուեստի մէջ

Դեռեւս 5-րդ դարուն հայ պատմիչ Շողիշէն գրած էր «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին» աշխատութիւնը: Անոր հիմքի վրայ Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներուն Դերէնիկ Դեմիրճեանը գրած է «վարդանանք» պատմավեպը՝ հայ զինուորներու ոգին բարձրացնելու համար:

ՂԵՒՈՆՂԵԱՆՔ Յովսէփ կաթողիկոս, Սահակ

եւ Թաթիկ եպիսկոպոսներ, Ղեւոնդ, Սուշէ, Արշէն, Սամուէլ քահանաներ, Քաջաջ եւ Աբրահամ սարկաւազներ եւ այլ հոգեւորականներ Ղեւոնդեանք անուան տակ կը ճանչցուին:

Ղեւոնդեանց քահանայից տօնը կը տօնուի Վարդանանց տօնի նախորդող Երեքշաբթի օրը, որ նաեւ տօնն է բոլոր քահանաներուն:

Պարսից Յազկերտ Բ. թագաւորը, Վարդանանց պատերազմէն ետք, Հայաստանի մէջ ապստամբական նոր խլրտումներ կանխարգիլելու համար, կարգ մը կասկածելի նախարարներու հետ հոգեւորականներն ալ

արգելափակեց: 454-ի Քուշանաց դէմ պատերազմի պարտութենէն ետք, Յազկերտ թագաւորը արգելափակուածներէն իւրաքանչիւրը տարբեր ձեւով սպաննեց: Ղեւոնդեանք հայ եկեղեցականութեան պարծանք ներշնչող սուրբերն են: Հայրենիքի եւ հաւատքի նկատմամբ նուիրումի գաղափարը Ղեւոնդեանք տուին իրենց անձնական օրինակով:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ Հայաստանեայց եկեղեցին այս տարի

Փետրուար 23-ին կը տօնէ Վարդանանց պատերազմի յիշատակը: Պատերազմի պատմականն ու իրողութիւնները բոլորին ծանօթ են: Պարսիկներու Յազկերտ թագաւորին ուղղուած պատասխանանամակին հետեւեալ եզրափակումը ազդու եւ գեղեցիկ ոճով կ'ամփոփէ կացութիւնը:

«Այս հաւատքէն մեզ ոչ ոք չի՛ կրնար խախտել, ոչ հրեշտակները եւ ոչ մարդիկ, ոչ սուրը եւ ոչ հուրը, ոչ ջուրը եւ ոչ ալ ոեւէ այլ դառն հարուած...»:

Ազգայնակրօնական բնոյթ ունեցող այս տօնը Հայաստանեայց եկեղեցոյ ամենէն շատ ժողովրդականութիւն ունեցող տօներէն մէկն է, որուն հերոս-գորավարները, իրենց յանձն առած գոհողութիւններուն

եւ անխախտ հաւատքին ու յանդգնութեան շնորհիւ սուրբերու կարգին անցած են, եւ այլ սուրբերու նման, անոնց փառքը հիւսուած է շարականներու միջոցաւ:

Սրբոցն Վարդանանցի շարականներէն ամենէն աւելի ծանօթն է «Նորահրաշ Պսակաւոր»ը: Ան Սբ. Ներսէս Շնորհալիի ստեղծագործութիւններէն մէկն է, որ Վարդանանց կանոնի «Օրհնութիւն»ն է: Այլ խօսքով, Վարդանանցի տօնի առաւօտեան ժամերգութեան գլխաւոր, կեդրոնական շարականն է եւ առաջին կարգին երգուողը: «Նորահրաշ Պսակաւոր» շարականը բաղկացած է տասը (10) տուներէ եւ ան ծայրակապն է «Ներսէսի Երգ»-ին: Այսինքն եթէ այս շարականի տասը տուներու առաջին տողերէն իւրաքանչիւրին առաջին գիրերը առնելով քով-քովի գետեղենք, կը կարդանք «Ներսէսի Երգ» խօսքը: Ահաւասիկ 10 տուներու սկիզբները:

Ս. Վարդանանց շարականներ եւ երգեր

Ս. ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ

Արեգակն արդարութեան ի Հայաստան
 ծագեալ,
 պայծարացուցեր սուրբ զեկեղեցի
 հեղմամբ արեան սրբոցն.
 մաղթանօք սոցա խընայեա՛ ի մեզ,
 պարգեւատո՛ւ ի բարեաց,
 եւ ողորմեա՛ քո արարածոց:

Պանծալի սուրբ զաւակօք հովիւքըն
 զըւարթունք,
 հրով Հոգւոյն շիջուցին ըզբոցն
 ըզկրակապաշտ պարսիցն.
 մաղթանօք սոցա խընայեա՛ ի մեզ,
 պարգեւատո՛ւ ի բարեաց,
 եւ ողորմեա՛ քո արարածոց:

Պարթեւական տեսանողին յառաջագոյն
 ազդեցութեամբ
 զհաւատոյ որդիս սրբոյն Գրիգորի
 պըսակազարդ տեսեալ.
 մաղթանօք սոցա խընայեա՛ ի մեզ,
 պարգեւատո՛ւ ի բարեաց,
 եւ ողորմեա՛ քո արարածոց:

Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Նորահրա՛ շ պըսակաւոր եւ զօրագլուխ
 առաքինեաց,
 վառեցար զինու Հոգւոյն արիաբար ընդդէմ
 մահու.
 Վարդա՛ն, քաջ նահատակ, որ վանեցեր
 ըզթշնամին,
 վարդագոյն արեամբըդ քո պըսակեացեր
 զեկեղեցի:

Երկնաւո՛ր թագաւորին զինու յաղթեալ
 պատերազմին,
 Խոհական իմաստութեամբ խոհեմացեալ
 անճառապէս.
 Խորէ՛ն, խորհրդական եւ ծանուցեալ
 անուն բարի,

Խաչելոյն վըկայ եղեալ՝ հեղմամբ արեան
 պըսակեցաւ:
 Երկոքո՛ւ մբք հարազատովք ընտրելագոյն
 նահատակօք,
 յառաջեալ յամենեցունց գլուխ եւ աւարտ
 մարտիրոսաց.
 նախաշաւիղ գոլով բարեաց, յառաջադէմս
 Գարեգին,
 ընկալեալ զբրաբիոնն յաղթանակ
 նահատակացն:

ՔԱՋ ՎԱՐԴԱՆ

Իմ հայրենեաց հոգի Վարդան,
 Հոգիս հոգւոյդ եղնի դուրպան.
 Որ Սղմուտի ափերի մօտ,
 Վաթսուն հազար կտրիճներով,
 Զարկիր, զարկուար, ինկար քաջ-քաջ,
 Պարսիկ սփռած ի ձախ ու աջ.
 Իմ հայրենեաց արեւ Վարդան,
 Արեւս ար՝ուղ եղնի դուրպան:

Աւետարանն ու խաչն առիր,
 Տարիք երկինք բարձրացուցիր,
 Եւ դուն ալ հետ թողիր գացիր,
 Անուշ արեւդ հողին տուիր,
 Որ հայրենեաց շողայ արեւ
 Շաւարշանայ դաշտին վերեւ.
 Իմ հայրենեաց ...,

Արիւնդ կարմիր կարմիր թափուաւ,
 Դաշտ ու ծաղիկ ներկուեցաւ.
 Լուսնակն ելաւ ամպի տակից,
 Պաղ-պաղ թափեց ցօղիկն յաչից,
 Որ հայրենեաց վարդեր բացուին,
 Պլպուլն երգէ դրախտի սարին.
 Իմ հայրենեաց ...,

Խորհուրդ Վարդանանց

Ա.
Գիշեր մը երբէք այսպէս լուռ ու լուրջ
Չէ դիզուած, հսկա ծ բանակի մը շուրջ:

Քիչ յետոյ արդէն խառնուրդն է անհուն.
Կեանքէ կեանք կ'երթան զինուորներն
հայուն:

Եւ բանակ մ'երբէք, խաւարին մէջտեղ,
Չէ եղած այսպէս լուսագեղ, անմե'դ:

Կը նետուին ընդդէմ սուրին նիզակին.
Որոնք խաչերու վրայ կը կոտորին:

Երկրնքն այս գիշեր երկիրը կ'օրրէ,
Հոգիներն հայոց իրմով կը խմորէ:

Վարդան իր ճերմակ ձիով զրահով.
Ամենքէն առաջ, ամենքին է քով:

Հոս խաչեր եւ հոն սաղաւարտ ու սուր'
Խաւարի ծովուն շիթերն են մաքուր:

- «Յաղթեցինք, կ'ըսէ, Պարսիկը
փախաւ...»
Ու կ'ինայ տալով իր հոգին անբաւ:

Խթում է կարծես, ամէն կողմ հիմա.
Կոչակներուն կանչն հանդարտ կը
թոթոսայ:

Գ.

Ամէն կողմ սեղան, մոմեր երեցներ.
Բանակը ճաշակ կ'առնէ այս գիշեր:

Մութեցած երկինքին ներքեւ՝ արեւի
Ճաճանչ մը, հանկարծ, գետնէն կը
ծագի:

Է՛ն վերջը Վարդան գլխաբաց հետին.
Կու գայ հաղորդուիլ արեամբ Յիսուսի:

Եւ մութեցած, սառած դէմքերուն վրայ,
Հաւատքի հուրը նորէն կը շողայ:

Բ.
Դաշտն՝ արշալոյսին՝ խո՛ւնկ է, կը
միսայ.
Զենքերու շաչիւնն իր շուրջն է ծնծղայ:

Վարդանին հոգին, հրագո՛ւնդ անշէջ.
Կը մտնէ ամէն հայու հոգւոյն մէջ:

Հոգիներուն մէջ ան կ'երթա՛յ առաջ՝
Հոգիներէն դուրս ցցած սուր ու խաչ:

Թշնամի բանակն, ամպի պէս խաւար,
Կ'երեւայ հեռուն եւ կը սահի վար...:

Կը զարնէ խաչո՞վ ու սուրովը գիր.
Կը գրէ, կ'օրհնէ Վարդանը կարմիր:

- «Վասն Յիսուսի, վասն Հայրենեաց՝
Յառա՛ջ» Վարդանի հրամանը գոռաց...:

Դարերը կ'անցին՝ բայց Վարդա՛նը
քաջ.
Բայց Վարդա՛նը Սուրբ կ'երթայ միշտ
առաջ...:

Ամէն օր Վարդանանց է

Մփիւռքի տարածքին ապրող բոլոր հայերուն համար ամէն օր Վարդանանց պէտք է ըլլայ, եթէ հայապահպանումի պատերազմին ընթացքին մեր դիմագրաւած դժուարութիւններուն յաղթելու յոյսը վառ կ'ուզենք պահել:

Իւրաքանչիւր օրուան ծագող արեւուն հետ «ճերմակ ջարդ»ի սուրն է որ կը ճօճուի, քիչ մը եւս օտարացնելով բոլոր անոնք որոնք օրէ օր կը նուազեցնեն իրենց դիմադրականութիւնը եւ կը նօսրացնեն իրենց հայկականութիւնը, համակերպելով օտարութեան պայմաններուն:

Թշնամիին միջոցներն ու կարողութիւնները մեր ունեցած միջոցներուն ու կարողութիւններուն բազմապատիկն են: Մեր շարքերուն մէջ «Վասակեան» ըմբոսումի հաւատացողներուն թիւը տարուէ տարի կ'աճի: Այս բոլորին մէջ սակայն, մեր ռազմավարութիւնը պէտք է փայ Վարդանանց շունչով սերմանուած, որպէսզի այս մաշումի պատերազմը մենք հասցնենք Վահանեանց յաղթական եզրափակումին: Ահաւասիկ այս ռազմավարութեան հիմնաքարերը.

1. ՉԶԻՉԻԼ

Նկարագրի տէր անձ մը պէտք է գիտնայ թէ ե՞րբ պէտք է հաստատ կենայ իր կեցուածքին վրայ ու որոշէ ամէն գնով իր սկզբունքը եւ գաղափարը պաշտպանել: Ահա այդ ըրաւ Վարդան Մամիկոնեան ու մերժեց զիջիլ Քրիստոնէութենէն ըսելով «այս հաւատքէն մեզ ոչ ոք պիտի շեղէ»:

2. ՄԵՐԺԵԼ

Երբեմն մեզի պէս մտածող անձերուն թիւը քիչ կ'ըլլայ, իսկ հակառակորդներուն պէս մտածողներուն թիւը՝ շատ: Բայց թիւով մեծ խումբը կրնայ նոյնքան զօրաւոր չըլլալ, որովհետեւ նոյնքան համոզում կրնայ չունենալ եւ նոյնքան բուռն ձեռով կրնայ չհաւատալ իր գաղափարին: Ահա այսպէս է որ թէեւ հայ քրիստոնէաները թիւով նուազ էին պարսիկներէն, բայց իրենց հաւատքին մէջ աւելի զօրաւոր ըլլալով, մերժեցին ընդունիլ Յազկերտի առաջարկը:

3. ՀԱՄԲԵՐԵԼ

Վարդանի եւ իր 1036 ընկերներու նահատակումով սկսած պատերազմը աւարտեցաւ 33 տարիներ ետք իր եղբորորդի Վահան Մամիկոնեանի յաղթանակով եւ 484 թուականի Նուարսակի մէջ ստորագրուած դաշնագրով: Այս դաշնագրով պարսիկները կ'ընդունէին Հայոց պայմանները.

- ա. Հայաստանի ինքնավարութիւն
- բ. Քրիստոնէական պաշտամունքի ազատութիւն
- գ. Ատրուշաններու վերացում:

Ահա այսօր, վարդանանցէն 1,571 տարիներ ետք, մենք որքա՞ն հաւատարիմ ենք քաջ Վարդանին եւ մենք ալ մեր կարգին

1. Հաստատ կը փանք մեր Քրիստոնէական սկզբունքներուն վրայ
2. Հակառակ անոր որ մեր շուրջը շատ աւելի է թիւը անոնց որոնց հաւատամքը խոտոր է Հայ Քրիստոնէայ մեր սկզբունքներուն ու աւանդութիւններուն, եւ
3. Մենք այս բոլորին կը դիմադրենք համբերութեամբ եւ Քաջ Վարդանին պէս կ'ըսենք՝ Քանզի Հայր Մեր զՍուրբ Աւետարանն Գիտեմք եւ Մայր զԱռաքելական Եկեղեցի Կաթուղիկէ:

Գիտէի՞ր թէ Աւարայրի ճակատամարտով սկսած Վարդանանց պատերազմը 33 տարիներ տեւեց եւ վերջացաւ Վարդանի եղբորորդի Վահան Մամիկոնեանի յաղթանակով եւ Նուարսակի դաշնագրի ստորագրումով 484 թուականին:

